

Szalai Ágnes

Adalékok Inczédi Pál működéséhez

I. Apafi Mihály fejedelemségének idején

Bevezetés

A váradai Inczédi család szerepvállalása nem teljesen ismeretlen a 17. századi Erdély történetében: Trócsányi Zsolt¹ többször is említi a familia tagjait a fejedelemség központi kormányzatával foglalkozó monográfiájában, a Turul² folyóirat hasábjain pedig – egy Nagy Iván és Kőváry László adatait kiigazító és kiegészítő – genealógiai ábra is megjelent a családról. Emellett természetesen a korszak történetét feldolgozó nagyobb forráskiadványokban – így az Erdélyi Országgyűlési Emlékekben, továbbá Bornemissza Anna gazdasági naplójában – is felbukkan néhány adat a családra vonatkozóan. Összefoglaló tanulmány azonban nem született a család egyetlen tagjáról sem, annak ellenére, hogy a 17. század második felében élt nemzedék minden tagja I. Apafi Mihály (1661–1690) szolgálatában jelentős szerepet vállalt a korabeli udvari, hivatali és politikai életben. Ennek alapján több családtag pályafutása is érdemes lenne a feltárássra, jelen dolgozat keretein belül – a terjedelmi korlátok okán – azonban csak Inczédi Pál karrierjének bemutatásához szolgálhatunk adalékokkal. Tanulmányom célja a Trócsányi által összegyűjtött adatok kiegészítése, esetenként pontosítása mellett (1) a címszereplő pályája során az egyes tisztségeivel együtt járó feladatok rekonstruálása és összevetése a korábbi időszakok tisztségviselői feladatkörével (2), továbbá azoknak a birtokszerzéseknek és egyéb donációknak a számbavétele, amelyeket minden bizonnyal a fejedelmi udvar(tartás) kötelékében való működéséért, illetve a hivatalnokai, politikai életben való szerepvállalásáért nyert el (3).

Családja, tanulmányai

Amellett, hogy Inczédi Pál testvérei is komoly karriert futottak be a korszakban, érdemes megjegyezni, hogy már apja, Inczédi Mihály nemességet nyert személy volt,³ s második felesége, Inczédi Pál édesanyja, Csókási Kata révén rokoni kapcsolatba kerültek a fejedelemszonnal, s ez min-

Szalai Ágnes (1992) – doktorandus, Eötvös Loránd Tudományegyetem, Budapest, szalai.agnes92@gmail.com

¹ Trócsányi Zsolt: *Erdély központi kormányzata. 1540–1690.* (a továbbiakban Trócsányi: Központi kormányzat) Akadémiai Kiadó, Bp. 1680.

² Kis Bálint: *Erdély régi családai. Az enyingi Török család.* Turul I(1893). 22–27; Uő: *Az Inczédi és a belőle kiágazott báró Jósinczi család.* Turul III(1893). 164–165.

³ Az édesapa nemesítése révén Inczédi Pál is elnyerte a státuszt, Apafi jegyzi meg Inczédéről egy 1689-es adománylevelében: „ita Nobilis Animae ejus generosa indoles [...]” Román Nemzeti Levéltár Kolozs Megyei Osztálya

den bizonnyal segíthetett a ranglétrán való emelkedésben.⁴ A család tényleges felemelkedése is az Apafi-korszakban vette kezdetét, amelyhez bizonyára az is hozzájárult, hogy a Bihar megyei, váradi származású család az 1660-ban bekövetkező partiumi török dúlást és Nagyvárad elestét követően Erdély területén telepedett le, és ezzel egyidejűleg a fejedelem oltalma alá került.⁵

A rokoni kapcsolaton túl természetesen az alkalmasság és a képzettség sem elhanyagolható tényező a különféle tisztségek betöltésénél, Inczédi Pál tanulmányairól azonban egyelőre nem sokat tudunk. Az elemi ismeretek megszerzéséről hallgatnak a források, de kiemelkedő képzést feltételezhetünk leveleinek írásképe és latinsága alapján, műveltségét továbbá a levelezésében felbukkanó bibliai párhuzamok is tanúsítják.⁶ Emellett annyi bizonyos, hogy családjá Erdélyben való letelepedését (1662) követően, már ifjúkorában a fejedelmi udvarba került, így a gyakorlati ismeretek elsajátítását és az előrelépés lehetőségét magától értetődőnek tekinthetjük.⁷

Udvári szolgálatban

Inczédi udvari karrierjének indulásáról annyit biztosan tudunk, hogy már 1662–1663 fordulóján a fejedelmi udvar szolgálatába került:⁸ első ismert tisztsége azonban néhány évvel későbbre (1666) datálható, amikor is a fejedelem asztali inasai között találjuk.⁹ Egy évvel később – még mindig inasként – már előléphetett, a heti járandósága ugyanis meghaladta a társaiét.¹⁰

(Serviciul Judetean Cluj al Arhivelor Nationale, Cluj-Napoca) (a továbbiakban: KNLtKv), Inczédi család levéltára (Fondul Familial Inczédi), Nr. 33./36.

⁴ Szinnyi József: *Magyar írók élete és munkái*. Bp. 122.

⁵ „Néhai Inczédi Mihály özvegyének néhai Csókási Kata asszonynak Bodrog-Keresztúrt lévő nemes házat, hozzá tartozó szőleit már öt esztendeje, hogy elfoglalták, melyrül noha kétszer is requiráltuk az szepesi nemes kamarát, de még csak választ sem adtak reá, jóllehet, vagyon már 14 esztendeje, hogy az megírt szegény asszony, azon gyermekivel, kiket illetnének azok az örökségek, mind Erdélyben laktanak Várad elveszése után [...]” (1675), *Erdélyi Országgyűlési Emlékek*. XVI. (a továbbiakban: EOE) Kiad. Szilágyi Sándor. Bp. 1893. 200. Az alábbi, 1662. március 15-én kelt forrás bizonyítja, hogy a család már a Partiumból való menekülésekor is élvezte a fejedelem támogatását: „Mivel Nemzetes Incédi Mihály özvejde, Nemzetes Csókási Catha Asszony édes hazájának Váradnak idegen kézre kelése után [...] gyermekeivel edgyütt idegen helyeken más emberek háta meget nyomorogván, birodalmunkba szárnyunk alá igyekeznek, de az bejövételre és költözésre, az mint jelenti, elégtelen és értéketlen: Annakokáért minden rendbéli híveinknek kegyelmessen és serio parantsoljuk ez levelünket látván birodalmunkbéli minden helyeken botsássák békével és annak felette szekere eleibe elegendő vonó marhákatis adgyon, szállás adással és egyéb jó akarattal lévén valamig hozzánk érkezik.” KNLtKv, Inczédi család levéltára, Nr. 34./1.

⁶ Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára (a továbbiakban: MNL OL) P1238, Teleki Mihály Gyűjtemény, I. sorozat, 5. doboz, 1678. Nr. 45., 29. doboz, 1690. Nr. 105./6. Mardochaeus (Eszter könyve), illetve Dávid (Sámuel könyve) történetét idézi fel.

⁷ Apafi Mihály fejedelem írta Inczédiről: „prout ab epheobis apud Nos statura corporis adolevit aetatamque perfectam est consecutus”. KNLtKv, Inczédi család levéltára, Nr. 30./36.

⁸ A teljesség igénye nélkül: „annis videlicet viginti tribus in aula nostra variis in functionibus” (1685); „huszonégy esztendőknél elfolyása méltóságos udvarunk mind egyéb s mind mostani hivataliban” (1686); „most 10. Januarii múlt huszonnyolcz esztendeje, hogy a Nagyságod boldog emlékezetű atyja és anyja nekem igen jó istenes kegyelmes Uram s asszonynom udvarokban állván” (1691). K. Papp Miklós: *Levéltári adatok a XVI. és XVII-ik század történetéhez*. (a továbbiakban: K. Papp: *Levéltári adatok*) Történeti Lapok II(1876). 1. sz. 843, 845; Uő: *Inczédi Pál I. Apafi Mihály fejedelem főkomornyikjának leveles tárczájából*. (a továbbiakban: K. Papp: *Leveles tárca*) Uo. I(1874). 39. sz. 622.

⁹ Szilágyi Sándor: *Apafi Mihály udvartartása*. Magyar Történelmi Társ XVII(1894). 557–563. A források hiánya miatt az asztali inasi pozíció teendőinek azonosítására egyelőre nincs lehetőség. Lásd Benda Borbála: *Étkezési szokások a magyar főúri udvarokban a kora újkorban*. Szombathely 2014. 238.

¹⁰ A forrás a levéltári rendezés szerint 1667-es, azonban az iraton nem szerepel évszám. MNL OL, P1239, Apaffy Mihály Gyűjtemény, 2. doboz, 1667. Apafi Mihály vegyes iratai, Nr. 25–30.

I. Apafi Mihály udvari inasainak heti jövedelme (1667?)

Nomina Personarum	liba mors.	liba commu.	vini just.	cereusia just.
Inczédi Pál úrnak	2	4	2	2
Kürtesi János úrnak	2	- (4)	1	1
Kesserői István úrnak	2	4	1	1
Kolya László úrnak	2	-	1	1
Borsi Georgi úrnak	2	-	1	1
Inczédi Georgi úrnak	2	-	1	1
Daczó Gábor úrnak	2	-	1	1
Szentesi András úrnak	2	-	1	1
Nikodi Georgi úrnak	2	-	1	1
Baló Joseph úrnak	2	-	1	1
Kis Ferkónak	2	-	1	1
Kis Kerekesinek (?)	2	-	1	1
Ajtoni Ferenc úrnak	2	4	1	1

Inczédi karrierjében e kisebb tisztség melletti udvar(tartás)i titulusa a fejedelemszonyhoz köthető, ugyanis Bornemissza Anna titkáráként (*secretarius*) működött,¹¹ azonban kinevezésének pontos keltezése, valamint a hozzá kapcsolódó feladatok teljes körű azonosítása források híján egyelőre várat magára. Annyi gyanítható, hogy a fejedelemszonyi szolgálata is Inczédi udvartartási pályafutásának egyik korai állomása volt,¹² titkári feladatkörét tekintve pedig a *principissa* által rendkívüli körülménnyel vezetett gazdasági naplók ellenőrzését és korrigálását emelhetjük ki.¹³

Elképzelhető, hogy titkári feladatai részben összefonódtak más tisztség birtoklásából fakadó udvar(tartás)i teendővel, ugyanis Inczédi – vélhetően már 1670-től – az egyik legelőkelőbb udvari főtiszt feladatait látta el mint főkomornyik. Ezen tisztséggel együtt járó feladatok

¹¹ Az első ismert forrás Inczédi titkári pozíciójáról 1677-ből való, amely káptalani feljegyzés szerint a címszeplőnek, mint „Generosi Pauli Inczédi de Várad, Illustissimae Principissae Annae Bornemissza conthoralis nostrae carissimae secretarii” juttattak egy alvinci jószágot. KNLtKv, Inczédi család levéltára, Nr. 30./24–33. Vö K. Papp: Levéltári adatok. Történelmi Lapok II(1875). 52. sz. 827–828.

¹² 1677-ben, egy kóródszentmártoni házadomány kapcsán írják Inczédiről az alábbiakat, külön kiemelve a fejedelemszonynak a kezdetektől tett szolgálatát: „quae ipse a Regiminis hujus Nostris primordio tam Nobis ipsis, quam etiam memoratae thori nostri Sociae lectissimae [Sc. Annae Bornemissza – Sz. Á.] in omnibus occasionibus rerumque ac temporum vicissitudinibus [...] fideliter exhibuit et impendit.” K. Papp: *Levéltári adatok*. Történelmi Lapok II(1875). 50. sz. 795–796. Emellett fennmaradt egy datálatlan forrás – amely vélhetően az 1660-as évek elejéről való, így szintén a korai fejedelemszonyi szolgálata utalhat –, ugyanis az irat Inczédi Pált „Urunk és Asszonyunk inassy” közé sorolja. MNL OL, F12, Lymbus, Mikrofilmtekercs száma: 43597 Nr. VIII./125/a. A legutolsó forrás, amely titkárként említi Inczédit 1685-ből származik: „praecipue [...] Secretarij Illustrissimae Principissae Annae Bornemissza, coniungis nostrae charissimae, deinde Theasaurarij nostri muneribus functus, postremo honore [...] Praefecturae, quo nunc utitur ei collato [...]” K. Papp: *Levéltári adatok*. Történelmi Lapok II(1876). I. sz. 843.

¹³ *I. Apafi Mihály udvartartása. I. kötet. Bornemissza Anna gazdasági naplója (1667–1690)*. (a továbbiakban: Szádeczky: *Gazdasági napló*) Szerk. Szádeczky Béla. MTA, Bp. 1911. 449, 509. Az Inczédi kezével való bejegyzések, korrigálások 1681-ből és 1686-ból valók.

pedig – az előző évtizedek főkomornyiki kötelezettségeiből kiindulva – könnyebben rekonstruálhatók, elsősorban a fejedelemszony gazdasági naplóinak bejegyzéseiből.¹⁴ A feljegyzések alapján Inczédi főkomornyiksága alatt öt nagyobb feladatkör köthető a tisztséghez, ez részben egyezik a 17. század első harmadában a főkomornyik által ellátott teendőkkel,¹⁵ az Apafi-korszakra vetítve azonban több ponton is kiegészíthető olyan köteleességekkel, amelyek a korábbi évtizedekben más tisztségviselő vagy hivatal alá tartoztak.

Már az Apafi-korszakot megelőzően is a főkomornyik feladata volt az udvar szükségére, és ruházkodására szánt posztó és különféle ruhaneműk beszerzése, nyilvántartása és az ilyen kiadások pontos „könyvelése”.¹⁶ A források e tekintetben némi életmódtörténeti adalékkal is szolgálnak, elsősorban az előkelők ruházkodási szokásai tekintetében. Az udvarnép számára való posztó vásárlása mellett ugyanis Inczédi gondoskodott a jelentős udvari eseményekhez illő öltözék beszerzéséről is: így az ifjú Apafi Mihály választására készülve (1681) rendkívüli áron tett szert bársonyra, angliai és landis posztóra,¹⁷ illetve a fejedelemszony (1688), valamint a fejedelem halálakor (1690) is ő intézkedett a minőségi fekete posztó beszerzéséről, kiosztásáról az udvarnép számára és figyelemmel volt a ruha méltó díszítésére hivatott gombkötők felkutatására is.¹⁸ Emellett a ruhaneműk udvari számbavételére és beszerzésére való megbízatása kapcsán Teleki Mihállyal folytatott levelezésében „öltözködési tanácsokkal” is szolgált a főurak számára a mente és dolmány megfelelő viseléséhez: „ha mente lesz, öv is kell, de lábravaló, s keszkenő még nincs. Ha dolmány léssen, labancz inget szokott hozzá venni, de mentéhez talán nem illik.”¹⁹ Az udvari ruházkodás irányítása mellett a főkomornyiki tisztség betöltésével együtt járt a hadak zsoldjának összegyűjtése és kifizetése.²⁰ Magától értetődő, hogy Inczédi főkomornyikként az udvarbeli komornyikok előjárói feladatait is ellátta, s igazgatta a hat főből álló udvari „irodai személyzetet” is,²¹ ahogy mindezt a fejedelem udvari rendtartása is meghatározta számára: „megírt hiveinktől való böcsületes függések megkévántatik, hivatalos dolgok

¹⁴ Thallóczy Lajos: *I. Apafi Mihály udvara. Első közlemény.* (a továbbiakban Thallóczy: Apafi udvara) Századok XII(1878). 426. Inczédi Pál főkomornyiki tisztségének kezdeti dátumát az előző évtizedek főkomornyikjainak feladatai alapján, Bornemissza Anna gazdasági naplójának első, rá vonatkozó bejegyzése sejteti: „Anno 1670. die 31. Augusti radnóti számtartó, Murza Balint a die 14. Julii Radnóton elkölt korcsoma borok árat administralta, úgy mint 18 hordó borok árat, arról adott quietantiank szerént, fl. 355 d. 81. Item, ugyanezenféle pénzt adott praefectusunk által, az hadak fizetésére, Inczédi Pálnak fl. 141. Tészen azért in summa, a die 14. Julii radnóti korcsomáról administralt pénz, fl. 496 d. 81.” Lásd Szádeczky: *Gazdasági napló.* 199.

¹⁵ A főkomornyiki tisztség Báthory- és Bethlen-kori feladatkörére lásd Jeney-Tóth Annamária: *Udvari előkelők Báthory Gábor fejedelemsége idején a kolozsvári számadások tükrében.* = *A magyar arisztokrácia társadalmi sokszínűsége, változó értékek és életviszonyok.* Speculum Historiae Debreceniense 12. (A Debreceni Egyetem Történelmi Intézete Kiadványai). Sorozatszerkesztő Papp Klára. Debrecen 2013. 88.

¹⁶ Szádeczky: *Gazdasági napló.* 165, 264–265, 330, 473.

¹⁷ Uo. 473.

¹⁸ MNL OL, P1238, I. sorozat, 29. doboz, 1690. Nr. 105/7–8. Fontos megjegyezni, hogy egyelőre nem bizonyítható, hogy Inczédi a fejedelemszony és a fejedelem halálának időpontjában is betöltötte a főkomornyiki tisztséget, erre nézve az utolsó adatunk 1685-ből való. Lásd K. Papp: *Levéltári adatok.* Történeti Lapok II.(1876). I. sz. 843. Emellett a Teleki Mihállyal való levélváltásból egyértelmű, hogy az 1680-as évek második felében szinte megszakítás nélkül a fejedelmi udvarban tartózkodott, közvetlenül Apafi Mihály környezetében, s nem kizárt, hogy csupán a korábbi tisztségéből fakadó jártassága miatt vállalta magára ezt a feladatot. Lásd MNL OL, P1238, I. sorozat, 22. doboz, 1688. Nr. 50., 25. doboz, 1689. Nr. 81., 29. doboz, 1690. Nr. 105.

¹⁹ Uo. I. sorozat, 22. doboz, 1688. Nr. 50./4.

²⁰ Szádeczky: *Gazdasági napló* 199, 368, 447–448.

²¹ Thallóczy: Apafi udvara. 426. Az előjárói pozícióját a többi közül kiemelkedő komornyiki jövedelme is alátámasztja. Lásd EOE, XVII. 209.

folytatását alattok levőknek törvényes igazgatásával együtt magunk rendelkezésétől függő hűségekre bízván ökegyelmeknek.”²²

Mindezekon felül két olyan ügykört is azonosíthatunk, amely a korábbiakban nem kimondottan a főkomornyk hatáskörébe tartozott. Inczédi szereplése idején többször is előfordult, hogy általa történt a tárházba befolyó egyes jövedelmek (pénz, ezüst, aranyváltás) nyilvántartása, ki- és bevételezés egyaránt,²³ amely korábban a kincstartó, illetve egyéb pénzügyigazgatási tiszt feladatkörébe tartozott.²⁴ Másrészt Inczédi kötelessége volt a szász nációhoz kötődő adók intézése is: az *Universitas* adójának teljes körű adminisztrálása, valamint a papok által fizetett *census cathedralis* és dézsmaváltás, illetve az ezen bevételek után maradt restanciák beszédése és nyilvántartása,²⁵ amely a korábbi évtizedekben tizedfőrendátori hatáskör volt.²⁶

Inczédit minden bizonnyal a fejedelmi pár bizalma mellett a fent említett, számos adminisztratív feladatban való jártasság predesztinálta néhány *ad hoc* jellegű feladatra is: másodmágával végezte el a Boér Zsigmond és társa konstantinápolyi követsége során kiadott költségek számadását,²⁷ továbbá a Béli Pállal való leszámolás idején (1678) a főkomornyk is részt vett a Béli család bethleni javainak számbavételében.²⁸

Inczédi főkomornyiki megbízásával kapcsolatban érdemes felhívni a figyelmet az 1680-at követő évekre, amikor a fejedelem két alkalommal is hadjáratot kényszerült vezetni a Porta parancsára a Habsburgok ellen.²⁹ A hadba hívó parancs előtti időszakban, a táborozásra való felkészülés jegyében az egyre befolyásosabb Teleki Mihály átfogó javaslatot tett a „táborhoz kívántató dolgokról”. Ebben szó esett a főkomornyk szükségességéről is.³⁰ Forrásaink pedig egyértelműen alátámasztják, hogy Inczédi tábori körülmények között is – megszakításokkal 1681–1683 folyamán – Apafi mellett volt, ellátta a főkomornyiki teendőket,³¹ s a

²² *Magyar udvari rendtartás. Utasítások és rendeletek. 1617–1708.* (a továbbiakban: Koltai: Udvari rendtartás) Sajtó alá rendezte Koltai András. Osiris Kiadó, Bp. 2001. 122.

²³ Szádeczky: *Gazdasági napló* 113, 338, 361.

²⁴ Trócsányi: *Központi kormányzat* 323–325. Mátyás-Rausch Petra: *Az erdélyi pénzügyigazgatás átszervezésére tett kísérletek 1598 és 1604 között.* Századok CLI(2017). 1090–1093.

²⁵ Szádeczky: *Gazdasági napló* 222–224, 228, 419–420. Fontos ugyanakkor megjegyezni, hogy Inczédi a szolgálataiért cserébe 1682-ben megkapta a szász papok által az eredetileg a *fiscus* számára beszolgáltatót, korábban Nagyernyei Lukács deáknak konferált *proventus*, mindaddig, amíg a fejedelmi udvart szolgálta, így annak beszédése és adminisztrálása ezzel is összefüggésben állhatott. Lásd K. Papp: *Levéltári adatok.* Történeti Lapok II(1875). 52. sz. 827–828.

²⁶ Trócsányi: *Központi kormányzat* 326.

²⁷ EOE, XV. 207.

²⁸ Román Nemzeti Levéltár Szeben Megyei Osztálya (Serviciul Județean Sibiu al Arhivelor Nationale, Sibiu) (a továbbiakban: SzNLT), Benigni Gyűjtemény (Colectia Benigni), 4/16. Nr. 76–79. A küldöttség további tagjai: Bethlen Farkas, Bethlen Gergely, Rhédei Ferenc, Lugasi Ferenc, Baló László. Ezúton köszönöm meg Szabó András Péternek, hogy a Benigni Gyűjtemény teljes digitalizált anyagát rendelkezésemre bocsátotta.

²⁹ *Erdély története. Második kötet.* Főszerk. Köpeczi Béla. Akadémiai Kiadó, Bp. 1986. 866–868; EOE, XVII. 180–183. A hadba hívó parancs (1681) és a hadba vonulás módjának meghatározását másolatban lásd MNL OL, P1239, I. sorozat, 5. doboz, 1681. Apaffy Mihály vegyes iratai, Nr. 6–7.

³⁰ Uo. 6. doboz, 1683. Apaffy Mihály vegyes iratai, Nr. 69–82. A Teleki által tett javaslat 1681 februárjában kelt.

³¹ Koltai: Udvari rendtartás 122. Megjegyzendő, hogy Inczédit a hadviselés időszakában tábornesterként is említik a források: „foris sub praefato triplici [Sc. expeditione Bellica – Sz. Á.] Martis signo sagatus, Thesaurarij munere fungitur, postrema Martia Palaestra fervente, quae gravioribus quam duae priores erat statura periculis, Aulae etiam nostrae Castrensium Magistri officio foeliciter est defunctus.” Továbbá ezen feljegyzés alapján az is feltételezhető, hogy Inczédi – az 1680-as évek két hadjárata mellett – már Apafi uralkodásának első, turbulens éveiben is a fejedelem mellett tartózkodott a harcok során, ám ekkori tevékenységéről egyelőre nincsenek információink. KNLtKv, Inczédi család levéltára, Nr. 17/1. MNL OL, P1239, I. sorozat, 12. doboz, 1682. Apafi Mihály vegyes iratai, Nr. 37–38. Emellett

táborból küldött missziliseinek elemzésével némi információhoz jutunk a tábori teendőiről is. Többségében olyan kötelezettségeket azonosíthatunk, amely főkomornyikként a békés időszak udvar(tartás)i körülményei között is feladata volt. Egyrészt feladatai közé tartozott a ruhane-műk beszerzése a tábori szükségletekre: az udvartartás személyzetének (szakácsok, inasok) ruházataról való gondoskodás, továbbá a társzekerek megóvására használt veres posztó beszerzéséről is beszámol.³² Inczédeknek – az erdélyi udvartartási feladataihoz hasonlóan – a táborban és a hadba vonulás időszakában is kiemelt szerepe volt a katonák díjazásával kapcsolatos teendők ellátásában, ez a feladata azonban némileg ki is bővült a háborús körülmények miatt. A katonák fizetésének kiutalásán kívül ugyanis gondja volt arra, hogy a hadi események során a katonaságot ért károkról való regesztrumot kezelje, és annak párját – vélhetően a veszteség felmérése miatt – a katonai felsőbb vezetés, nevezetesen Teleki Mihály felé továbbítsa.³³ Emellett a tábori katonai természetű feladatai közé sorolható a lovak beszerzéséről, továbbá a portai előljárók és egyéb katonai szolgálattevők számára az ajándékokról és a számukra juttatandó pénzről való gondoskodás is.³⁴ Mindezekon felül kiemelt szerepét jelzi, hogy a táborozáskor folyamatosan a fejedelem szűkebb környezetében tartózkodva a táborban megeső minden apró ügyről, a fejedelem egészségi állapotáról, a tábor megfelelő ellátásáról (sütés, mosás), a hadi események alakulásáról is tájékoztatta az Erdélyben maradt, szinte fejedelmi jogkörrel felruházott Bornemissza Annát. Együttműködött a tábor és az otthoni kormányzat közötti levélforgalom szervezésében is.³⁵

A kincstári igazgatás szolgálatában

A szorosabb értelemben vett udvartartási tisztségek mellett, azokkal összefüggésben Inczédi jelentős szerepet vállalt a kormányzati hivatalokban is. Az 1660-as évek második felében a kincstári igazgatás kötelességében találkozunk vele. Az első adat 1667-ből való, váradi Belényesi Ferenc *praefectus*ságának kezdetéről, amikor Inczédi többedmagával fő dézsmaszedőként (*supremus decimator*) fungált.³⁶ Maga a hivatal némi magyarázatra szorul, e tisztség feladatokrét ugyanis Trócsányi Zsolt sem részletezi, ugyanakkor érdemes a már említett fejedelmi *praefectus*nak, váradi Belényesi Ferencnek a reverzálisából kiindulni. A többségében általános-

Inczédi Pál szemtanúként – egyéb más események mellett – a naplójában is plasztikus képet fest a táborban megesett dolgokról, nehézségekről. Lásd *Inczédi Pál naplója, 1660–1697. = Történeti emlékek a Magyar nép községi és magán életéből. II.* Kiad. Szabó Károly–Szilágyi Sándor. 1859. Pest 4–20.

³² *Török–Magyar kori Állam-Okmánytár. Török–Magyar kori Történelmi Emlékek. VI. kötet.* (a továbbiakban TMÁO) Szerk. és jegyz. Szilágyi Áron–Szilágyi Sándor. Athenaeum, Pest 1871. 163–166. K. Papp: *Levéltári adatok. Történeti Lapok* I(1874). 38. sz. 607. MNL OL, Kemény Sámuel Gyűjtemény, Mikrofilmtekercs száma: 11697. A felvételek számozatlanok. Inczédi Pál levele Bornemissza Annának, Szatmár alól, 1681. október 12. Emellett Inczédi összekötő szerepét jelzi, hogy Teleki a Maros melletti táborból az alábbiakat írja a fejedelemasszonynak: „Holnap Inczédi Páll urat Nagyságodhoz küldi ő Nagysága.” Uo. Teleki Mihály levele Bornemissza Annának, „közel a Maros mellett”, 1683. október 31.

³³ TMÁO, 163–166. MNL OL P1238, I. sorozat, 12. doboz, 1682. Nr. 30./2.

³⁴ TMÁO, 163–166.

³⁵ SzNLT, Benigni Gyűjtemény, 11./69. Nr. 22., TMÁO, 163–166, 343; MNL OL, P1239, II. sorozat, 9. doboz, 1683. Nr. 6. A tábor élelmészéséről, ellátásáról lásd Koncz József: *Adalékok Apaffy Mihály fejedelem 1683-ik évi hadjáratahoz.* Hadtörténelmi Közlemények IX(1896). 1. sz. 484–512.

³⁶ MNL OL, P1239, I. sorozat, 2. doboz, 1667. Apafi Mihály vegyes iratai, Nr. 66.

ságokat tartalmazó kötelezvény szerint a *praefectus*nak tartoztak számadással a „mindenfélé dézsmások”,³⁷ tehát a *vice-* és *supremus* dézsmások is, akik vélhetően a szászok természetbeli tizedének a *fiscus* számára történő beszédésével voltak megbízva. Közülük való volt Inczédi Pál, aki Újegyház széken volt fő dézsmaszedő.

A források alapján némileg árnyalható a szászoktól származó tized beszédését és kezelését ellátó Apafi-kori tisztségviselői hierarchia is. A korábbi évtizedekhez hasonlóan, a dézsma-jövedelem kezelése a fejedelemség alkonyán is a tized-főárendátor irányítása alá tartozott,³⁸ ugyanakkor úgy tűnik, a szászokhoz kötődő ezen jövedelem teljes körű adminisztrálása a főkomornyikra, míg beszédése a *praefectus*nak³⁹ elszámolással tartozó dézsmaszedőkre hárult. Az így beszédett dézsmát a tizedbérlők költségeinek leszámítása után az udvarhoz kötődő személyek ellátására, különböző udvari kiadásokra fordították. Minderre az alábbi, Teleki Mihály javadalmára vonatkozó valamely vicedézsmához intézett levélrészlet enged következtetni: „Praefectus uram parancsolt [...], hogy az én fizetésemben 90 köből zabot ide Sorostélyra, nem Kővárba szállítasson. 100 köből búzát pedig Kővárba szállítasson, én a szegénységít számván, úgy mondtam Praefectus Uramnak, ha vékájíért az búzának 35 pénzt meg adnak és annak némely részéért ide zabot szállítanak hat hat pénzben hadván vékáját, elviszem. Már állyon szabadságokban mellyiket válasszak.”⁴⁰

Ez a tisztség, valamint a főkomornyiki hivatal gazdasági feladatai alapozták meg a kincstári igazgatás kötelékében való további szerepvállalását. Pályafutásának következő lépcsőfoka a *praefectusi* tisztség megszerzése volt, amelyet Trócsányi „a kincstári szakhivatalnokok emelkedésének tetőpontjaként” minősít. Ő maga már beillesztette Inczédit a *praefectusok* névsorába, a források alapján azonban pontosítani tudtuk hivatalviselési idejét, s ezzel teljessé vált a *praefectusok* listája az egész Apafi-korszakra nézve. Előkerült ugyanis Inczédi Pál reverzálisa

³⁷ Uo. Nr. 42–43.

³⁸ Erre vonatkozóan pontos adataink Teleki Mihály főárendátori instrukciójából (1675. január 1.) származnak, amely egyebek mellett egyértelműen a főárendátor feladatává teszi a viceárendátorok munkájának ellenőrzését, valamint, hogy a „Dézsmások Instructioit revideállyá”. Továbbá a szász papok tizedével kapcsolatban az alábbiakat jegyzi meg: „Ide járulhat az biradalmunkbeli szász papok Cathedralis contributiojokra való vigyázásis, melyeknek procuráltatását, és adminisztrációját magunk szolgálainak arról adatott magunk Instructioja szerént akarjuk viseltetni, mindazáltal annakis oltalmazásában, sőt egyéb aziránt kívántató szükséges assistentetiávalis lenni kegyelmedtől meg kívánnyuk.” MNL OL, P1238, I. sorozat, 2. doboz, 1675. Teleki Mihály vegyes iratai, Nr. 54./1. Lásd még Jakó Zsigmond: *Adatok a dézsma fejedelemségkori adminisztrációjához.* (Erdélyi Történelmi Adatok), Erdélyi Múzeum-Egyesület, Kvár, 1945.

³⁹ Érdemes megjegyezni, hogy a Rákóczi-korszaktól kezdve a *praefectusi* tisztség a viceárendátori tisztséget is magában foglalta, ily módon nem meglepő a dézsmaszedésben vállalt kötelezettség. Lásd Trócsányi: Központi kormányzat 326. A *praefectusi* és viceárendátori tisztség (szász) dézsmások feletti befolyását mutatja Alvinczi Péter alábbi levelének részlete: „A dézsmások és az árenda perceptorok fogyatkozását, uram, orvosolni nem mulasztottam el.” MNL OL, P1238, I. sorozat, 1. doboz, 1675. Nr. 3./2.

⁴⁰ Erdélyi Református Egyházkerület Gyűjtőlevéltára, Kolozsvár (a továbbiakban: ErEI), G2/506. Teleki Mihály kővárhosszúfalusi leveleskönyve. 842. számú levél, Fol. 1445. A szász dézsma felhasználásának mikéntjét példázza Alvinczi Péter Teleki Mihályhoz intézett levelének alábbi részlete is: „Kegyelmed árendátori tisztére tartozó száz köből búzáját uram elébbeni parancsolatya szerént a Szent Ágotai processusból dispoálta. Kővári kapitányságára valót pedig az Disznódi processusból, kétszáz köből zabját ismét az két Kőhalmi processusból, meg irván az Dézsmásoknak Kegyelmed parancsolatya szerint, kegyelmedet találják meg elszállítása felől s kegyelmed parancsolatjától én osztán vélek megalkuszom.” MNL OL, P1238, I. sorozat, 1. doboz, 1675. Nr. 3./1. Emellett érdemes felhívni a figyelmet arra, hogy a fő dézsmaszedőkként (*supremus decimator*) megnevezett személyek mindegyike egyidejűleg jelentős udvar(tartás)i tisztséget is betöltött, így kérdéses a dézsma felszedésében betöltött valós funkciójuk. Mindennek tisztázása azonban további kutatásokat igényel.

(„minden jószágokbéli tiszteinek előttök járó Praefectura”),⁴¹ amely egyértelművé teszi, hogy 1684-től a korszak végéig viselte ezt a tisztséget, s – egyéb irattípusokkal, így misszilissekkel, inventáriumokkal, regesztrumokkal kiegészítve – számos információval szolgál feladatát tekintve is. Érdemes megjegyezni, hogy a 17. század második felétől a *praefectusi* tisztség birtoklása együtt járt a tizedigazgatás irányítását ellátó főárendátor melletti szakhivatalnokként tevékenykedő viceárendatori tisztség betöltésével, így egyes feladatok az utóbbi tisztségéhez kötődnek.⁴² Célszerű tehát elválasztani egymástól a különböző teendőket.

Series processuum Decimalium Decimatorumque Supremus et Vice Decimatorum sub officio Praefectorum Generosi Domini Francisci Beliniessy de Várad conscriptus Anno 1667.⁴³

<i>Processuum</i>	<i>Supremus Decimator</i>	<i>Vice Decimator</i>
Nagy Sink	Stephanus Fabyan	Stephanus Hehvizy
Szent Ágottha	Székelly Moyses	Rákossy Péter
Berethalom	Tserei Farkas	István Deák
Husna	Lukács Deák	Thamás Deák
Nagy Ekemezeő	Beliniessy Ferencz	Galambfalvi János
Nagy Sellyk	Gilány Gergelly	Felszeghi István
Szelindek	Baló László	Kászoni Pál
Disznód	Horváth András	Jazi Thamás
Keresztyénszigeth	Konyha Mesterek	Kali Boldizsár
Szeredahely	Lugassi Ferencz	Olasz Lajos
Szászsebes	Batizi János	Szászhalmi Mihály
Ujegyháza	Inczédi Pál	Beliniessy György
Keóhalom Superior Pars	Kendi János	Rác István
Keóhalom Inferior Pars	Inczédi Péter	Mihály deák
Trapold	Zágori Geörgy	Fülei Ferencz
Szászkézd	Samariai Péter	Zalánij Pál
Beszterce Superior Pars	Tholdalagi János	Fogarassi Thamás
Beszterce Inferior Pars	Székelly László	Angyalossi Dyenes
Szászváros	Keserűi János	Tarcsay Sámuel

A fennmaradt források alapján Inczédi *praefectusi* hatáskörét két szempontból érdemes vizsgálni: egyrészt a fejedelmi és fiskális jószágok igazgatási feladatai, másrészt a kincstári előjárói hatásköre tekintetében. Utóbbi szempontból a hivatalnokok előjárójaként természetes volt, hogy a szakhivatalnoki teendőket és ezzel együtt a jószág gondviselését ellenőrizte, s

⁴¹ SzNLT, Benigni Gyűjtemény, 2./5. Nr. 11–12. Inczédi Pál reverzálásának teljes szövegét lásd a függelékben. Cserei Mihály jegyzi meg méltatlankodva már az 1681-es évre vonatkozóan, hogy „az egész fiscalitást Inczédi Pál dirigálja vala”. Cserei Mihály: *Erdély históriája I. (1661–1690)*. Hargita Kiadóhivatal, Csíkszereda 2014. 138.

⁴² Trócsányi: Központi kormányzat 326.

⁴³ MNL OL, P1239, I. sorozat, 2. doboz, 1667. Apafi Mihály vegyes iratai, Nr. 66.

hatáskörébe tartozott a számadásaik vizsgálata és összegzése is.⁴⁴ Emiatt nem véletlen, hogy az ősz *generális extractus* elkészítésének közeledtével sürgetve figyelmeztetette a huszti *provisort*, hogy „ha minden vetést, szüretet, borszállítást elvégzett, mindeneket valamelyeket provisióját illeti, rendes *extractus*ban véve két darabban, nem egyben, kezemhez küldeni el ne mulassa, ne is halogassa [...], különben ha kegyelmed *extractusa* miatt az többinek is várakozni kelletik”, nem ússza meg búsulás nélkül.⁴⁵ Az ellenőrzött hivatalnokok közül a reverzális külön kiemeli az *exactorok* és a *procuratorok* ellenőrzésének a szükségességét, beleértve visszaéléseik feltárását a fejedelem felé,⁴⁶ s elődjeihez hasonlóan a sókamarák tisztjei felett is bírt befolyással, ám ezen feladatainak pontos meghatározásához egyelőre nincs elegendő adatunk.⁴⁷ Feladatai közé tartozott a felsőbb vezetőkkal (Teleki Mihály, Bethlen Gergely, Nalácz István) való folyamatos egyeztetés mellett az alárendeltjeihez intézett *commissiók* formába öntése és továbbítása is.⁴⁸ A tisztek állításáról és változtatásáról csak a fejedelem beleegyezésével dönthetett,⁴⁹ noha az 1680-as évek végén többnyire már a nagy hatalmú Teleki Mihállyal egyeztetve hozott döntést: példának okáért a csehi végvár gondviselésére igyekezett megfelelő és megbízható embert találni, Telekinek pedig a megüresedett illyei és vajdahunyadi udvarbírói tisztség betöltéséről szóló parancsára válaszolva panaszkodott, hogy „gondolkodom és tervezem, de nagyon nehezen találok embert, aki valamire való volna”.⁵⁰

A fejedelmi és fiskális jószágok feletti igazgatási feladatok tekintetében Inczédi reverzálisában olyan általános feladatok mellett, mint a fejedelmi és fiskális jószágokat ért károk orvosolása,⁵¹ természetesen számos más kötelezettséget is vállal. Megbízásából fakadóan a jószágokról készült urbáriumokat, inventáriumokat és regesztrumokat ő maga gyűjtötte össze és őrizte, eredeti formában való kiadásuk tilalmát is megfogadta.⁵² Több esetben a hozzá beérkező

⁴⁴ SzNLT, Benigni Gyűjtemény, 2./5. Nr. 11–12., MNL OL, P1239, I. sorozat, 7. doboz, 1678. Apafi Mihály egyes iratai, Nr. 9. MNL OL, P1238, I. sorozat, 20. doboz, 1687. Nr. 28/1.

⁴⁵ EOE, XX. 121–122. Inczédi Pál levele Kérei Márton jószágigazgatónak. Az *extractusok* pontos és azonnali beszolgáltatásának kötelezettségét sejteti a Luczay András, görgényi *provisortól* Inczédihez mint *praefectushoz* intézett alábbi levélrészlet is: „egy részivel haricskát vetettek, azt elvégeztetvén mingyarást *extractust* iratok s küldök uram kegyelmednek”. SzNLT, Benigni Gyűjtemény, 10./60. Nr. 65–66. Az *extractusok* beküldéséről lásd még uo. Nr. 60./86–87, KNLtKv, Colectia Socoltei Princiare, Nr. 63/27–28.

⁴⁶ SzNLT, Benigni Gyűjtemény, 2./5. Nr. 11–12.

⁴⁷ MNL OL, P1238, I. sorozat, 25. doboz, 1689. Nr. 81/2, 8. E tekintetben csak maga Inczédi elszámoltatásáról vannak forrásaink, amelyek szerint becsülettel végezte *praefectusi* tevékenységét: „Nemzetes Inczédi Pál Praefectus uram [...] kétt ízben [...] mi előttünk (ti. Joannes Sárosi, Franciscus Dályai, Stephanus Sinkaj, Exactores Regni – Sz. Á.) Fogarasi János Praefecturális Deákja által, az Marusvásárhelyi tavalyi szám vételnek alkalmazosságával ki adott restantiáknak adminisztratiója, és mind eddiglen eő kegyelme kezén forgott, Praefecturára adózni szokott Fiscalis tisztek Articularis mindenféle adójoknak perceptiójáról és adminisztratióiról számott adván, elégséges, hiteles documentumokkal stabiláltattván, mind az megírt restantiák úgy az hatvan ött forintos adóról való Ratiójátis végképpen eligazította. Az mi restantiák pedig voltak imperatis eő Kegyelme adminisztráltatta Segesváratt a számvételkor.” MNL OL, P2269, K. Papp Miklós hagyatéka, 9. doboz, 12. tétel, Nr. 238/335–336.

⁴⁸ MNL OL, P1238, 14. doboz, 1684. Nr. 27./2. 25. doboz, 1689. Nr. 81/3–6, 8, 17. 29. doboz, 1690. Nr. 105/6.

⁴⁹ SzNLT, Benigni Gyűjtemény, 2./5. Nr. 11–12.

⁵⁰ MNL OL, P1238. I. sorozat. 1685. Nr. 39/1. 29. doboz, 1690. Nr. 105/6.

⁵¹ A veszteségek orvoslására példaként a huszti uradalomban működő Sárközy István Bornemissza Annához intézett levelét említhetjük, amelyben a fejedelemasszonyt nem terhelve a megесett károk részleteivel a következőket írta: „az himlő miatt esett káron kívül, melyet teóbb dolgokkal egyben bőven megírtam Praefectus uramnak.” MNL OL, Kemény Sámuel Gyűjtemény, Mikrofilmtekercs száma: 11697. Az iratok számozatlanok. Sárközy István levele Bornemissza Annának, Huszt, 1684. november 6.

⁵² SzNLT, Benigni Gyűjtemény, 2./5. Nr. 11–12.

lajstromok, gazdasági tematikájú levelek másolatát elkészítette tájékoztatta feljebbvalóit a jószágban esett károkról, bevételekről és kiadásokról.⁵³ Magától értetődő, hogy a fejedelmi és fiskális jószágokat érintő hozzá intézett kérvényeket csak a fejedelem kára nélkül hagyhatta jóvá:⁵⁴ így járt el a somlyai eklézsia hozzá küldött kérelme esetében is, habár az általa tett *resolutiót* nem az ekkoriban már nagybeteg fejedelemnek, hanem Teleki Mihálynak küldte el jóváhagyásra.⁵⁵ Kötelezte magát, hogy meggátolja a fejedelmi és fiskális jószágok elidegenítését.⁵⁶ Ennek értelmében küldte ki az udvari gyalogokat a Sebes vízén álló fejedelmi malmot jogtalanul elfoglaló és személyzetét (sütő, molnár, kulcsár) sanyargató negyven rác ellen, s a tetteseket börtönbe záratta. Hasonlóképpen járt el az ebesfalvi és almakeréki uradalom és a velük szomszédos medgyesszékiek között a makkoltatás miatt kialakult összetűzésben, melyet – a fejedelem haragját enyhítendő – személyesen orvosolt.⁵⁷ Emellett hatáskörébe tartozott a fiskális jószágba történő „beiktatás” hivatalos dokumentumainak vizsgálata is.⁵⁸ Reverzálisában a továbbiakban kijelentette, hogy a dézsma és egyéb jövedelmek elosztásában is csak a fejedelem jóváhagyásával dönt.⁵⁹

Ez utóbbi kötelezettség már a *praefectusi* megbízatással együtt járó tizeddel kapcsolatos viceárendátori tisztség teendőivel hozható összefüggésbe, amelyek kimondottan a tized beszedésének megszervezésére irányuló feladatahoz kapcsolódtak. Ebből adódóan a fejedelmi és fiskális jószágokban ellenőrizte a tizedbevételel kapcsolatos munkákat (aratás, szüret, borboszoláltatás). Előmozdította a tized behajtását, sürgette az elmaradt dézsma beküldését.⁶⁰ Igyekezett orvosolni a jogtalan foglalásokból adódott kiesést, s az alábbi esetben közvetlen „feletteséhez”, az ekkoriban főárendátorként is működő Teleki Mihályhoz fordult tanácsért: „Igenben uram Kolozsvári Sámuel uram olyan dolgot követett el, hogy ő nagysága jobbágyának szőlőjét adóssága praetensiója színe alatt, maga autoritásából reá ment, megszedte és maga megnemesítette, abban dézsma adatlan [...], a dézsmás a maga szőlőjében találván, nem mehetett reá, hanem üzent mind a pástortól, s ő nagysága mellette lévő gyalogitól, hogy adja meg a dézsmát, de Kolozsvári uram illetlen szókkal bánt a dézsmással, s fenyegetvén a gyalogokat is, hogy reá ne menjenek az nemes szőlőire, mert mind lelövöldözi. Végtere aztán megígérte, hogy a dézsmát kiadja, s ráviszi a dézsmást, a dézsmás akkor abbahagyta, s akkor

⁵³ MNL OL, P1238, I. sorozat, 20. doboz, 1687. Nr. 28/1. 29. doboz, 1690. Nr. 105/8.

⁵⁴ SzNlt, Benigni Gyűjtemény, 2/5. Nr. 11–12.

⁵⁵ MNL OL, P1238, I. sorozat, 25. doboz, 1689. Nr. 81/8.

⁵⁶ SzNlt, Benigni Gyűjtemény, 2/5. Nr. 11–12.

⁵⁷ MNL OL, P1238, I. sorozat, 29. doboz, 1689. Nr. 81/14, 18.

⁵⁸ Erre példaként Bánffy Dénes özvegyének, Bornemissza Katának a szamosújvári jószágához tartozó Ormány nevű faluban való pusztá házhely adományt (1682) említhetjük, amellyel kapcsolatosan az alábbiakat jegyzi meg: „inscribálván kétszáz forintban ezen *fundust*, statuáltta volt is magát benne, bírván mind eddig is békességesen, melyről való leveleit Nemzetes Inczédi Pál Praefectus hívünk ő kegyelme előtt elegendőképpen producálta is”. MNL OL, F12, Lymbus, Mikrofilmtékercs száma: 43593. Az iratok számozatlanok. Apafi Mihály levele Diószegi Dániel szamosújvári provisorhoz. Balázsfalva, 1687. július 10.

⁵⁹ SzNlt, Benigni Gyűjtemény, 2/5. Nr. 11–12. Ez ügyben való szerepvállalását és a fejedelem felé való kötelezettségét jelzi az orbai dézsma birtoklásáról „eő Nagyságok Praefecturális házánál” kiállított testiomiális levele arról, hogy a fejedelem *dispositio*ja szerint a korábban Barcsai Tamásnak inscribált dézsmát az ő közbenjárásával kétszáz aranyért Székely Lászlónak adományozta. ErEl, A6, Székely Alapítvány iratai (Acta fundationis Székelyanae), Markos-féle rendezés, V. csomó, az iratok számozatlanok. „Az orbai Dézsmának sumájáruul való Testimoniális” Inczédi aláírásával és pecsétével. Fogaras, 1685. május 14.

⁶⁰ MNL OL, P1238, I. sorozat. 14. doboz, 1684. Nr. 27./1. 22. doboz, 1688. Nr. 50/6. 25. doboz, 1689. Nr. 81/4, 8, 17.

éjszaka ő a maga szőlőjéből is kilopta a bort, a dézsma adatlan” maradt.⁶¹ Kérdéses, hogy mi lett az eset megoldása, s hogy sikerült-e behajtani az így kiesett jövedelmet, a befolyó tizedpénzekből való utalványozás miatt azonban mindenképpen utánajárhattak a dolognak. A tizedbevételeket, akárcsak a szintén Inczédi által adminisztrált harmincad jövedelmeket és árendákat, továbbá a szászok által beszolgáltatott honorárium⁶² összegét ugyanis különféle kiadások fedezésére, így többek között katonai, kormányhivatali és uradalmi tisztségviselők fizetésére és az udvartartás ellátására fordították.⁶³

Inczédi Pál feladatai I. Apafi Mihály szolgálatában mint „minden jószágokbéli tiszteinek előttök járó Praefectusa” (1684–1690)⁶⁴

A fiskális és fejedelmi jószágok <i>praefectusi</i> tisztségével együtt járó feladatok		A viceárendátori tisztséggel együtt járó feladatok
A kincstári szakhivatalnokok feletti igazgatási teendők	A jószágigazgatási teendők	
A jószágok gondviselőinek és az általuk készített kimutatásoknak ellenőrzése, összesítése.	Urbáriumok, inventáriumok, regesztrumok összegyűjtése és azok megőrzése, másolataik kiadása a kormányzati felsőbb vezetőknek.	Tizedbevételekkel járó munkálatok igazgatása és elősegítése a fiskális és fejedelmi jószágokon (pl. szüret, aratás, borszállítás).
<i>Exactorok, procuratorok</i> ellenőrzése és visszaéléseik feltárása a fejedelem felé.	A jószágok tekintetében a hozzá intézett <i>supplicatio</i> król való döntéshozatal, de csak fejedelmi jóváhagyással.	Elmaradt dézsma beszedése / beszedtetése, a jogtalan foglalásokból adódó tized-kiesés orvoslása.
A tisztségviselők számára a <i>commissio</i> formába öntése és számukra való továbbítása (felsőbb vezetőkkel egyeztetve).	A fejedelmi és fiskális jószágok elidegenítésének megakadályozása.	A harmincad jövedelmek és árendák, valamint a szászok tizedének beszedése.
Tisztek állításáról és leváltásáról való döntéshozatal, de csak fejedelmi engedéllyel.	Különböző jövedelmek kiutalása a jószágok bevételeiből, fejedelmi jóváhagyás mellett.	A dézsma-bevételekből való javadalmazások és az udvartartás ellátására történő kiutalások.

Mindezekon felül néhány olyan megbízatást is azonosíthatunk Inczédi *praefectusi* és viceárendátori működésének idejéből, amelyek nem tartoztak szorosan a fejedelmi és fiskális jószágok és tisztségviselők feletti feladatköréhez. Így a pénzverés kapcsán látott el jelentős feladatokat, egyrészt a pénzveréshez nélkülözhetetlen példázóvas csak az ő engedélyével kerülhetett a verési jogot nyert helyekre,⁶⁵ továbbá az arany mérésében és az aranymosó cigányoktól

⁶¹ Uo. 25. doboz, 1689. Nr. 81/17.

⁶² Kérdéses, hogy Inczédi a korábbi évekhez hasonlóan a szászokhoz kapcsolódó bevételek adminisztrálását főkomornyikként végezte, avagy ekkoriban már kizárólagosan a *praefectusi* feladatköréhez kapcsolható ez a teendő, mivel egyelőre csak 1685-ig bizonyítható egyértelműen Inczédi főkomornyiki tevékenykedése, azonban 1688–1689-ből is vannak erre vonatkozó adataink. Lásd Szádeczky: Gazdasági napló 603. MNL OL, P1238, I. sorozat, 25. doboz, 1689. Nr. 81/18.

⁶³ Dézsma-bevételek és kiadások: MNL OL, P1238, I. sorozat, 1689. Nr. 81/2–3, 6. A dézsmaor nehékes beszállításáról és Fogarasba, az udvar ellátásra való beküldéséről számol be Inczédinek a kiskemezei Bocskai István is. KNLtKv, Colectia Sototeli Princiare, Nr. 63/27–28. Harmincadbevételek és kiadások: Szádeczky: Gazdasági napló 511, 586, 595, 596. MNL OL, P1238, I. sorozat, 25. doboz, 1689. Nr. 81/18. Szászok tizedének adminisztrálása és kiadása: Szádeczky: Gazdasági napló 603. MNL OL, P1238, I. sorozat, 25. doboz, 1689. Nr. 81/18.

⁶⁴ A táblázatban szereplő adatok forrása fellelhető a fejezet hivatkozásai között.

⁶⁵ Trócsányi: Központi kormányzat 330.

való aranypor beváltásban is szerepe volt.⁶⁶ A számos bevételi forrásból – nem kimondottan a tizedbevételekből – különféle kiadásokat is fedezhetett: több esetben a kulturális élet szereplőinek járandóságára, támogatására adott ki pénzt.⁶⁷ Az 1680-as évek derekától a fejedelmi uradalmakban táborozó német katonaság ellátásának megszervezése is Inczédit terhelte, így a görgényi udvarbíró aggódva kérte a *praefectust*, hogy „ezeknek tartásokrul legyen valami dispositio, had tугyam magamat mihez tartani”.⁶⁸

Egyéb politikai szerepvállalása

Jóllehet Inczédi alapvetően az udvartartás kötelékében kezdte meg működését, már a kincstári igazgatásban betöltött szerepe is mutatja, hogy I. Apafi Mihály felsőbb szintű kormányzatának is jelentős figurája volt. A korabeli politikában való meghatározó szerepét pedig tovább árnyalja néhány olyan megbízás, amely szoros értelemben egyik korábban bemutatott tisztiségéhez sem kapcsolható.

Elsőként említhetjük a jogügyigazgatás területén kapott feladatokat, így táblai ülnökként és közbíróként (fogott bíró) való működését. Ez utóbbi tevékenységének súlyát jelzi, hogy két társával – Vajda Péterrel és Márton Benedekkel – együtt a fejedelmi pár jogi ügyeinek intézésére kapott megbízást: 1681 tavaszán a Habsburg-ellenes hadjáratra készülve, annak fedezésére a Bánffy-Bornemissza családtól elzálogosított különféle javak (arany- és ezüstműk, háta- és szekeres lovak, jószágok és jövedelmük) visszaadásáról és anyagi megtérítéséről hoztak döntést.⁶⁹ Táblai ülnökként való működése és feladata egyelőre pontosan nem ismert, de maga a tisztség 1687–1689 közötti betöltése – a fent említett ügylethez hasonlóan – mindenképpen a fejedelem bizalmára és bizonyos fokú jogi jártasságára enged következtetni.⁷⁰

A fejedelmi táblai ülnökség lehet az egyik oka, hogy Inczédi neve a korszak végén összehívott (1685–1690) deputáció névsorában is szerepel, beválasztása azonban jelentős udvari karrierjével is magyarázható. Annyi bizonyos, hogy a korszak utolsó éveiben szinte megszakítás nélkül a fejedelem mellett találjuk, s belső bizalmasként kiemelkedő szerepet vállalt a kormányzati ügyintézésben, melyről elsősorban Teleki Mihállyal folytatott levelezéséből

⁶⁶ Szádeczky: Gazdasági napló 470, 488–489.

⁶⁷ Uo. 362, 440. MNL OL, P1238, I. sorozat, 25. doboz, 1689. Nr. 81./2.

⁶⁸ SzNlt, Benigni Gyűjtemény, 10./60. Nr. 65–66. Mindezt a hunyadi udvarbíró Inczédihez intézett, 1688-ban kelt levele is megerősíti, aki – amellett, hogy beszámol az Absolonnak, Veteraninak és Caraffának küldendő javakról – kéri Inczédit, „hogy ne nehezeltjen parancsolni comissio szerint az gazdálkodásnak rendiről és kik számára s mitsoda rendü embereknek s mennyivel s mivel” legyen megadva. Uo. Nr. 86–87.

⁶⁹ SzNlt, Benigni Gyűjtemény, 10./60. Nr. 90–91. A közbírók (fogott bírók) tevékenységéről részletesen lásd Bogdándi Zsolt: *A kolozsmonostori konvent hiteleshelyi tevékenysége (XVI–XVII. század)*. Doktori (PhD) értekezés. Kézirat. Debrecen 2011. 34–35.

⁷⁰ Trócsányi: Központi kormányzat 360., EOE, XIX. 180, 184. Inczédi az 1686–1687-es országgyűlésen *assessor*ként és a *deputatus* tagjaként is megjelenik. Az *assessorok* 17. századi működéséről egyelőre nincsenek mélyebb ismereteink, így pillanatnyilag a 16. századi táblai ülnökökről való megállapítások szolgálhatnak alapul. Lásd Oborni Teréz: *Zoltay János Supplementum Tripartiti (1583? körül) című kézírata. = A magyar jog fejlődésének fél évezrede. Werbőczy és a Hármaskönyv 500 esztendő múltán*. Szerk. Máthé Gábor. Bp. 2014. 141–162; Bogdándi Zsolt: *Az Erdélyi Fejedelemség személyes jelenléti bírósága és a táblai elnökök a 16. század második felében*. Erdélyi Múzeum LXXVII(2016). 1. sz. 47–55.

értésülünk. A misszilisekből egyértelműen kiviláglik, hogy az utolsó években jórészt a fejedelmi birtokokon – Fogaras, Ebesfalva, Porumbák, Radnót –, esetenként Gyulafehérváron, udvari környezetben intézte e feladatokat, amelyek közül legfontosabbnak a már nagybeteg Apafival az ekkoriban már többségében a befolyásos tanácsurak által irányított kormányzati igazgatásban nélkülözhetetlen, különböző tematikájú kérvények, *commissiók*, parancslevelek aláíratását tekinthetjük.⁷¹ A feladat intézésének kudarca miatti Telekihez intézett aggódó panasza pedig jól szemlélteti az Apafi-korszak letűnését, miszerint „vagyunk Uram felette nagy bajban, hogy Urunk eő Nagysága nem subscribálhat semmitis”.⁷² Továbbá – természetesen az ekkoriban birtokolt *praefectusi* és viceárendátori tisztséghez tartozó, már bemutatott feladatok mellett – egyfajta összekötő emberként azonosíthatjuk az udvarban és az udvaron kívül tevékenykedő főurak között: többször rendelkezett ő maga *salvus passus* kiállítatásáról és kiküldéséről, valamint – noha postamesteri címéről nincs tudomásunk – a felső szintű kormányzati tisztviselők egymás és a fejedelem közötti levelezésének irányítása is hozzá köthető.⁷³ Az effajta tájékozottság és bizalom lehetett az oka annak is, hogy a végső, 1690 tavaszán végbement radnóti és ebesfalvi tanácskozás időszakát is Apafi mellett töltötte választott *commissarius*ként.⁷⁴

Inczédi adományai, birtokai és udvartartása

Ahogy a tanulmány eddig tárgyalt részéből is kitűnik, Inczédi Pál a családi vagyron elvesztését követően, I. Apafi Mihály és Bornemissza Anna pártfogását elnyerve ifjúként került a Partiumból a fejedelmi udvartartás szolgálatába, s a ranglétrán való folyamatos emelkedése magával hozta a különféle fejedelmi adományok elnyerését is, amely Inczédi kiváló helyzetfelismerő képességével társulva szinte saját udvar és udvartartás működtetését tette lehetővé.

A fejedelmi pár a családot az Erdélyben való megtelepedés céljából kezdetben az özvegy édesanyának, Csókási Katának juttatott adományok révén segítette: Bornemissza Anna az 1660-as évek első felében – természetesen fejedelmi hozzájárulással – a saját birtokoként kezelt Fogaras földjén házat (Kucsuluta) és falvat (Lupsa) zálogosított el számára.⁷⁵ A későbbiekben tovább gyarapodó szülői birtokok mellé⁷⁶ Inczédi Pál saját jogon is tekintélyes nagyságú jószágot szerzett, többnyire szolgálatainak elismeréseként.

⁷¹ MNL OL, P1238, I. sorozat, 22. doboz, 1688. Nr. 50. 25. doboz, 1689. Nr. 81. 28. doboz, 1690. Nr. 105.

⁷² Uo. 22. doboz, 1688. Nr. 50/2.

⁷³ Uo. 14. doboz, 1684. Nr. 27/2. 22. doboz, 1688. Nr. 50/2. 25. doboz, 1689. Nr. 81/2, 10, 14. 1690. Nr. 105/3. SzNt, Benigni Gyűjtemény, 10/64. Nr. 27. Míndezt megerősítik Teleki Mihály Apafihoz intézett leveleinek alábbi sorai. Egyrészt a hadászathoz szükséges beszállításokkal kapcsolatban írja, hogy amennyiben a főhópmester nem tartózkodik az udvarban, „ítelő mesternek s Praefectus uramnak bővebben irtam” róla. MNL OL, Kemény Sámuel Gyűjtemény, Mikrofilmtekercs száma: 11697 Az iratok számozatlanok. Teleki Mihály levele Apafi Mihálynak, Brassó 1689. június 22. Másrészt a német csapatokkal való egyeztetés kapcsán írja, hogy „nem akarván Nagyságod méltóságos személyt bő írással terhelnem, Praefectus uramnak ő kegyelmének bővebben irtam”. Uo. Teleki Mihály levele Apafi Mihálynak, Alvinc, 1689. június 26.

⁷⁴ K. Papp Miklós: *Consultationis occasione generalium*. Történeti Lapok I(1874). 36. sz. 566.

⁷⁵ Nagy Dóra: *Bornemissza Anna fogarasi záloglevelei*. = *Történeti Tanulmányok*. 23. sz. Szerk. Bárány Attila. Debrecen 2015. 146–147.

⁷⁶ A Fehér vármegyei Czélna nevű falu megtartása ügyében való *contradictio* Csókási Kata által. MNL OL, F2, A gyulafehérvári káptalan országos levéltára, Protocolla, (Protocollum XIV. Stephanus Böszörményi), Nr. 31–32.

Első ismert birtokát – egy nemesi udvarházat – Alvincen szerezte (1672). Ezt folyamatosan igyekezett bővíteni – döntően – a Maros két partján fekvő alvinci és borbereki javakkal.⁷⁷ Ennek eredményeként – fivéreihez hasonlóan – számos házat, házhelyet, szőlőt, gyümölcsösöt, rétet és szántót birtokolt Fehér vármegyében. Az így létrejövő tekintélyes birtoktest kiépülését pedig a fejedelem és a fejedelemszony támogatta. Egy Alvincen tervezett házépítése kapcsán például a falu birtokosa, a fejedelemszony küldetett építőanyagokat (épületfa, lécek, zsindely), és rendelt mesterembereket (fafaragók) és napszámosokat.⁷⁸ A korszak végén Apafi az alvinci uradalomhoz tartozó karnai határ zálogjogát is Inczédire ruházta,⁷⁹ s kérésének eleget téve az alvinci újkeresztényeknek a Pihen patakán álló elhagyott malmát – minden hasznával együtt – neki adományozta.⁸⁰

A fejedelem az alvinci és borbereki birtokok mellett természetesen egyéb erdélyi jószágokkal is méltányolta a szolgálatát, így Inczédi Alvinczi Péterrel együtt szerezte meg a korábban Baló László udvarmesternek inscribált, szintén Fehér vármegyei Prészáká nevű falut minden hasznával együtt,⁸¹

MNL OL, P1009, II. sorozat, 4. tétel, 5. altétel, Nr. 7–8. Bodrogkeresztúron lévő nemes ház és hozzá tartozó szőlő. EOE, XVI. 200. Ezt egészíti ki az alábbi feljegyzés is, amelynek eredeti iratai sajnos nem elérhetők: „már 1662-ben özvegyül élt Inczédi Mihályné Cziókási alias Csókási Kata successióján az Inczédi Familia birtokába szállott Zemplén vármegyei Bodrog Keresztúri Jóságáról és Szabolts vármegyei szegén házi pusztáról s Nádudvari [...] telket érdeklő irományok.” KNLtKv, Inczédi család levéltára, Nr. 48/9. Kemény Simon Csókási Katát özvegyi és jószágaitól megfosztott állapotban megsajnálva ajándékozta neki és két ágon lévő örökösének Fogaras földjén örökölt pusztá házhelyet. Uo. Nr. 12/1.

⁷⁷ Az első birtoklás forrása, amely Gálfi István *fundusa* szomszédságában említi meg Alvincen Inczédi Pál házat. KNLtKv, Inczédi család levéltára, Nr. 30/1–5. Az alvinci és borbereki birtokszerzésére vonatkozó egyéb források: Varga János és felesége, Vajdas Kata borbereki házukat a hozzá tartozó „külső pertinentiákkal” szőlőkkel, szántófölddel és szénaréttel együtt eladták 40 forintért Inczédinek, mivel „sok jó akarattíval s szolgálattalval éltek eő kegyelmének”, s örökösét gyermekük halálát követően már nem remélhetnek. Uo. Nr. 33/6–9. Nr. 33/17–18. Inczédi egy borbereki *fundusát* cserélte el Belényesi Péter egy szintén Borberekén a „Felső várra menő utcában” fekvő nemes *fundusára* „rajta levő kevés épületekkel” és a „Hárs kertben” lévő szőlővel, melyre Inczédi 80 forintot fizetett rá. Uo. Nr. 33/10–11. Egy gyümölcsös vásárlásáról maga Inczédi számol be. Uo. Nr. 33/12. Lészai László nevű szabadostól „kiis bizianus szükségétől viseltetvén” Inczédi megvette az alvinci határban fekvő mezei örökségét 12 forintért. Uo. Nr. 33/18–21. Boer János és Kalinai Jánostól szintén Alvincen vásárolt (a Templom utcában) egy házat, „minden hozzá tartozó külső és belső pertinentiáival” együtt. Uo. Nr. 33/24–33. Az alvinci és borbereki birtoklások mellett bizonyos, hogy a család Nagyenyeden is bírt egy kőházat gyümölcsöskerttel, valamint Szeredahely székben egy házat. Uo. Nr. 2/22–24., Nr. 26/32–33., Nr. 11/1.

⁷⁸ MNL OL, F12, Lymbus, Mikrofilmtkerces száma: X43593. A tkerces felvételei számozatlanok. Bornemissza Anna Nagy Györgyhöz, Fogaras, 1673. február 20.

⁷⁹ K. Papp: *Levéltári adatok* Történeti Lapok II(1875). 2. sz. 857.

⁸⁰ Inczédi *supplicatioja*: KNLtKv, Inczédi család levéltára, Nr. 11/1. Apafi adománylevele Inczédinek, feleségének és két ágon lévő örökösöknek: „Totalem et integrum Molendinum nostrum in oppido Alvincz Commitatu Albensis in Transilvania existens adjacens, hactenus ad Castrum nostrum Allvincziensis pertinens, super rivulo Pihenpataka Incolis dicto constitutum, antea Uykereszténynek Malma personaliter vocitatum, et fere desolatum, simul cum tota longitudinis et latitudinis antiquique limitis ejus dimensione, cunctioque eiusdem emolumentis, reditibus et proventibus quibuslibet totum item et omne jus nostrum Regium, si quod in eodem Molendino emolumentisque ejus etiam aliter qualitercunque existeret et haberetur, aut idem et idem nostram exquibuscumque causis viis modis et rationibus concerneret collationem [...]” Uo. Nr. 33/36–42.

⁸¹ „integram Possessionem Fiscalem Praeszaka [...] in Comitatu Albensis Transilvaniae existem et habitam, simul cum cunctis suis utilitatibus et pertinentiis quibuslibet terris [...] et antiquis limitibus existentis, quam antea ex Principalis nostrae Autoritatis plenitudine [...] Generosus quondam Ladislaus Balo de Nagy Baczon pro tunc Aulae Nostrae Magister persidebat; [...] Petro Alvinczi et Paulo Inczédi vita ipsorum durante irredemptibiliter [...] Haeredibus vero et Posteritatibus ac etiam Legatorum utriusque sexus [...] pro sexies mille florenorum Hungaricalium, justae currentae et usualis monatae summa, titulo pignero, elementer dedimus, contulimus, incrimimusque et impigneravimus.” KNLtKv, Inczédi család levéltára, Nr. 26/5–8. Prészáká birtoklásával kapcsolatos egyéb iratok. Uo. Nr. 26/1–4, 9–11, 25, 27, 28–31, 34–38. MNL OL, F2, Protocolla, (XXII. Georgii Csicsói), Mikrofilmtkerces száma: X1215. Nr. 319–322.

s az 1670-es évek derekától Csulai György hagyatékának marosszentimrei jószágai is a Fehér vármegyei Inczédi birtokokat gyarapították.⁸² Továbbá szolgálataiért cserébe Inczédi *defectus* révén elnyert egy fületelki *portiót* és Kóródszentmártonban egy nemes házat telkével együtt.⁸³

Néhány fejedelmi donáció esetében a jószágok művelésére és fenntartására alkalmas „személyzet” meglétéről is beszámolhatunk: egy magyarigeni birtokadományhoz több mint tíz jobbágy tartozott.⁸⁴ Emellett Inczédi jobbágyok vásárlásával és a fejedelmi párhoz intézett *supplicatiókkal* is igyekezett tovább bővíteni udvartartását. Bizonyos, hogy már a saját jogon történő jószágszerzésének kezdetén jobbágyok tulajdonában volt.⁸⁵ Továbbá az alvinci jószágának művelése miatt elcserélte a fejedelmi íródeáktól és török tolmáctól, Rozsnyai Dávidtól vásárolt néhány Fogaras földi jobbágyát Alvinc „várában” szolgáló, Borsómezőn lakó jobbágyokra.⁸⁶ A Bornemissza Anna által adományozott néhai hopmester, Baló László jobbágya mellett pedig a fejedelem jóvoltából egy Trifó Istók nevű szakácsinas is szolgált az Inczédi-udvarban.⁸⁷ Táborba szállása idején (1681–1683) udvara ellátására élelmet – gabonát és bort – szerzett a fejedelemtől. Apafinál járt közbe szolgálója, egy „Incze Máté nevű nemes ember” érdekében, akinek – *exemptio* nélkül – sikerült visszaszereznie néhai felesége házat.⁸⁸

Szűkebb és tágabb értelemben vett családjá fenntartására számos bevételi forrást is elnyert a fejedelemtől, amelyek nagy része a szászok természetbeni adójához kapcsolódott. 1682-től a *fiscus* bevételei közé tartozó, a szász papok által fizetett *census cathedralist* kapta meg a fejedelemtől, mindaddig, amíg az udvar szolgálatában áll.⁸⁹ Emellett az 1680-as évek derekán 200 aranyért szerezte meg a szászsebesi dézsma bevételeit s egy *defectus* révén a disznódi *processus* és a Nagycsik széki tized egy részét.⁹⁰ A korszak végén – Inczédi kérésére Apafi a doborkai dézsmát is átengedte számára.⁹¹

⁸² Uo. XXIV. Protocolum Appendix, Mikrofilmtekercs száma: X1216. Nr. 673–678. Inczédi Pál Csulai öröksége révén házhelyet, birtokrészt és több házat is birtokolt Marosszentimrén.

⁸³ K. Papp: *Levéltári adatok*. Történeti Lapok II(1875). 50. sz. 795–796.

⁸⁴ Inczédi *supplicatio*jában név szerint is megnevezi a kétszáz aranyért kért tíz jobbágyot, akiket „universarumque appertinentiarum nec non singulari cuiuscunque generis decimarum, proventuum, redituum et emolumentorum ab eisdem Jobbagionibus quotannis provenire debent” meg is kap. Apafi jobbágyokra vonatkozó adománylevelének részlete: „Totalem itaque et integram Portionem possessionarium populosam nostram statim specificandam Providos nimirum Michaellem Deak, Stephanum Biro, Michaellem Posga junior, Stephanum Fohnagy, Martinum similiter Fohnagy, Petrum Groza et Michaellem omnino Posga seniorem, nec non jobbagionum quondam nostrorum Georgy Fohnagy relictam viduam ut et tres eorum filios, ac Stephani Székely pariter relictam viduam, ut et duos eorum filios, Georgiumque Nyako, sic dictos Jobbagiones nostras [...] una cum uxoribus, liberi jam natis ac in futurum etiam Deo volente nasciturum rebusque eorum mobilibus universis.” KNLtKv, Inczédi család levéltár, Nr. 11/2. Nr. 17/1–9.

⁸⁵ Inczédi levélben keresi meg Réti Jánost 1673-ban, „hogy az mely jobbágyomat tavaly itt megfogattam vala és kezességen bocsátottam vala el, annak aszt az fiát, ki Bartosnál az Gillányiné asszonyom szolgájánál lakott, jó gondviselis alatt küldgye ide”. KNLtKv, Colectia Socoli Princiare, Nr. 63/80.

⁸⁶ A 160 forintért vásárolt Alsó-porumbáki inscripció jobbágyok borsómezei jobbágyokra való cseréjére lásd KNLtKv, Inczédi család levéltára, Nr. 13/1–4.

⁸⁷ K. Papp: *Levéltári adatok*. Történeti Lapok II(1875). 2. sz. 856–857.

⁸⁸ K. Papp: *Leveles tárca*. Történeti Lapok I(1874). 39. sz. 621. Uo. I(1874). 38. sz. 606–607.

⁸⁹ K. Papp: *Levéltári adatok*. Történeti Lapok II(1875). 52. sz. 827–828. Korábban, 1667-től Szászernyei Lukács deák bírta ezt a jövedelmet, s Inczédihez hasonlóan a szász papok adójának és a dézsmaaváltságnak beszédésében is kiemelt szerepet játszott. Azonban már a fejedelmi *donatiót* megelőzően, 1680-tól Inczédi ezt a feladatot teljes egészében átvette tőle. Akadémiai Könyvtár, Kozlovszár (Biblioteca Academiei Romane, Cluj-Napoca) (a továbbiakban: AK), Kemény József Gyűjtemény, Cartophilaeum Transsilvanicum, Miss, KJ. 433./XVII. Fol. 114–117.

⁹⁰ K. Papp: *Levéltári adatok*. Történeti Lapok II(1875) I. sz. 844.

⁹¹ KNLtKv, Inczédi család levéltára, Nr. 11/1–2. AK, Miss. KJ. 433/II. Fol. 142. „Totales et integrae decimae in Doborka conferentur Paulo Inczédi Anno 1689 in original.”

Következtetések

Összegzésként elmondható, hogy a partiumi török dúlást követően a nagyváradi származású Inczédi Pál és családja Erdély területére költözve és a fejedelem pártfogását elnyerve a fejedelmi udvarba került, majd egyre jelentősebb tisztségek betöltése révén kiemelt szerepet játszott a 17. század végi udvari, kormányzati és politikai életben.

Az udvartartás kötelékében való szerepvállalásának tetőpontja az egyik legjelentősebb udvartartási tisztség, a főkomornyiki megbízatás elnyerése volt, s feladatainak azonosításával bizonyossá vált, hogy a korábbi fejedelmek alatti főkomornyiki teendők némiképp bővültek. Mindezt a fejedelmi pár feltétel nélküli bizalma mellett részben a felső szintű kormányzati vezetők tisztséghalmozásából fakadó leterheltségével, részben a kincstartói tisztség évekig tartó vakanciájával magyarázhatjuk. E tekintetben érdemes felhívni a figyelmet egy terminológiai problémára, ugyanis Inczédit a magyar nyelvű források kizárólag főkomornyikként, a latin nyelvű dokumentumok ugyanezen intervallumban mint *thesaurariust*, illetve *thesaurarius aulicust* emlegetik. Arról azonban jelen tudomásunk szerint nincs adatunk, hogy Inczédi főkomornyikként a kincstári igazgatás legfelsőbb szintű irányítását is teljes körűen ellátta volna, tehát egyidejűleg fungált volna kincstartóként és főkomornyikként. Arra következtethetünk inkább, hogy a latin elnevezés az udvartartási tisztséget rejti.

A kormányzati tisztségek tekintetében legjelentősebbként *praefectusságát* és a vele együtt járó vicearendátorságát említhetjük. Inczédi a különböző teendőkől fakadó egyeztetést és döntéshozatalt legtöbbször nem a melankóliában szenvedő fejedelemmel, hanem a felsőbb szintű kormányzat egy-egy területét irányító befolyásos főurakkal (Teleki Mihály, Bethlen Gergely, Naláczi István) tárgyalta meg.

Emellett Inczédi a fejedelmi udvar tagjaként működött az utolsó összehívott deputációban. A bele vetett bizalmat példázzák a jogügyigazgatásban rábízott táblai ülnöki teendők is.

Közel három évtizedes szolgálatának köszönhetőek a donációi is. Az így, főképp az alvinci fejedelmi uradalom szomszédságában kialakult Inczédi-jószág pedig egyértelműen reprezentálja: Inczédi Pál Apafi Mihály fejedelemsége idején emelkedett a befolyásos erdélyi főemberek sorába.

Függelék

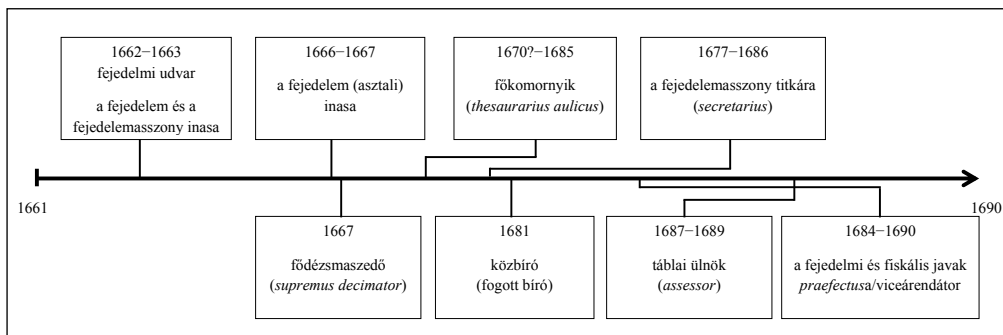
Én Feiérvármegyében Alvinczen lakó váradi Inczédi Pál; Adom emlékezetül az kiknek illik mindeneknek ez írásomnak rendiben, hogy ez jelen való 1684. esztendőben, die vero mensis May 17. Nemes Erdély országának Méltóságos Feiedelme, Méltóságos Apafi Mihály Kegyelmes Urunk, és Méltóságos Bornemisza Anna Feiedelem Asszony Kegyelmes Asszonyunk eő nagyságok, régi hűséges, és jámbor szolgálatomat Kegyelmesen tekintvén, méltóztattanak eő nagyságok minden Jószágokbéli Tiszteinek előttök járó Praefectussának hivatallyára, mellyet énis⁹² az ő nagyságok parancsolattíából válaltam fel. Esküszöm azért az élő Istenre, ki Attya, Fiú,

⁹² Kihúzza: „jó akaratom szerint”

Szent Lélek egy bizony örök Isten engemet úgy segéllyen, úgy adgya lelkeim üdvességét, hogy én megh írt Kegyelmes Uramnak, s Kegyelmes Asszonyomnak; sőt Méltóságos második Apafi Mihály eő nagyságok méltóságos szerelmeseknek tellyes életemben igaz jámbor és hűséges szolgáljok, eő nagyságok ellenségeknél ellensége, és jó akarójoknak jó akarójok lések, soha senkivel, és semmi módon az eő nagyságok Méltóságok, Feiedelemségek ellen, sőt károokra czélozó dolgokbanis megh nem edgyezek, sőt afféléről nemis tractálok, semmiképpen; sőt ha mit affélét akár ki felől érthetek, s vehetek eszembe minden személy válogatás nélkül s idejekorán eő nagyságoknak valósággal értékre adni el nem mulatom, magamis penigh afféléknél ellenek állani, az mint hogy egyéb eő nagyságok kárátis távoztatni minden félelem, attyafiságh, barátság, ajándék, jó reménségh, boszuságh, és egyéb tekintetek félre tételével hűségesen igyekezem. Ez hivatalban penigh kinek kinek illendő böcsülettel, eő nagyságokhoz tartozó engedelmességgel viselem magamot: az eő nagyságok Méltóságát, és hasznát terjesztő dolgaiban, s káros alkalmatosságoknak távoztatásában magamot hűségesen, és jó lelki ismerettel alkalmaztatom, az mi káros dolgokat tapasztalok az kiket magam orvosolhatok idejekorán megh orvoslom, az mellyeknek orvoslására elégséges nem lések eő nagyságoknak idejekorán értékre adom; senki supplicatioját eő nagyságok Méltóságok sérelmire, s károokra törvéntelenül nem promoveálok, az eő nagyságok Leveleit, s titkait senkinek ki nem mondom, az nálom forgó eő nagyságok akármi rendbéli Leveleit, Urbáriumokat, Inventáriumokat, Regestumokat kár nélkül megh tartom, azokat másoknak ki nem adom, s ki nem írom senkinekis Jószághbeli leveleket kiváltképpen; az eő nagyságok Gondviselő Tiszteit az idővel terjedő hivatalos dolgokra, az Jószágh gondviselésére, oltalmazására, és számadásokkal együtt, egyéb köteles Tisztek hűséges gyakorlására is szorgalmaztatom, intem, és kénszeritem, magamis az menyiben lehet őket segítem, senkinek seholt az eő nagyságok, és Fiscus Jószághában foglalást, vagy külömben való el idegenedést, csak kisseb mértékbenis nem engedek, ha mi efféle eddigh eset, aztis jó karban hozatni igyekezem; sőt az eő nagyságok Jószághát, s jövedelmitis nem fogyatom, és sem magam, sem mások szolgálattáira, s hasznára semmitis abban eő nagyságok károkkal nem engedek, s nem fordítok, sem fordítottok, az Exactorokat hivatalyokra, úgy az eő nagyságok köteles Procurátoritis Tisztekben való hív el járásokra ösztönözöm, semmiben az eő nagyságok csak legh kisseb károokra czélozható dolgokban közülők egyikkélis megh nem edgyezek, sőt benneki affélét el nem szenvedek, híre adom eő nagyságoknak, és az menyiben töllem lehet az eő nagyságok dolgaiban eő nagyságok hasznokra vélek edgyüt én is munkálkodom; egy szóval mindenekben mint eő nagyságok régi jámbor szolgáljok az eő nagyságok Méltóságos parancsolatitól hűségesen függök, sem Tisztek állításában, s változtatásában, sem Dézmák, s egyéb jövedelmek dispositiojában, osztogatásában, sőt csak kisseb dolgokbanis eő nagyságok hírek nélkül nem avatom, előmben adandó Instructionhoz, és eő nagyságok Méltóságos parancsolatihoz igyekezem minden nap magamot alkalmaztatnom. Egyébiránt ha miben szántsándékkal véteni tapasztaltatom, bűnöm szerint érdemlő büntetésem állyon az eő nagyságok kegyelmességiben. Melynek minden részeiben való megh állására mégis az igaz Isten engemet úgy segéllyen; azért én is írtam, és adtam ez kezem írásával, és szokot pecsétemmel megh erősítettet Leveletem. Fagaras, die 17. May Anno 1684.

Inczédj Pál manu propria

Hátoldalon: Váradi Inczédi Pál Praefectusunk Reversalissa
Eredetije papíron, Inczédi pecsétjével és aláírásával megerősítve.
SzNlt, Benigni Gyűjtemény, 2/5. Nr. 11–12.

Inczédi Pál udvari, hivatalnoki és politikai tisztségei az Apafi-korszakban

Additional Information for the Courtly, Governmental and Political Function of Pál Inczédi under the Reign of Mihály Apafi I.

Keywords: Mihály Apafi, Pál Inczédi, princely court, fiscal government

Despite the fact that Pál Inczédi was one of the outstanding members in the Principality of Transylvania at the end of 17th century, his career is lesser-known in Historical Sciences.

He started his early career in the princely court as a valet of prince, Mihály Apafi I. Not much after that, he moved up in the courtly hierarchy, he served the princess, Anna Bornemissza as a secretary (*secretarius*). Subsequently – certainly, by means of the princely couple’s trust – he won one of the most important positions in the princely court, he started working as a butler (*thesaurarius aulici*).

Besides the courtly service, Inczédi attained prominent functions in the fiscal management too. Initially, he was granted the office to operate the Saxon’s tenth as a *supremus decimator*, after that he gained one of the most important functions (*praefectus*) in the economic administration.

Moreover he had other political roles, which denotes his outstanding influence. On one hand, he worked in the legal domain as an assessor and elected judge, on the other hand, he bode continuously in the princely court at the end of Apafi-era and there he organised the top level of the government.

The aim of this paper is to present the above-mentioned details of Pál Inczédi’s career in the princely court and in the central government of the Transylvanian Principality under the Apafi-era stage by stage. Moreover my intention was to identify the duties connected to his titles and to provide a review for his allotted donation, which he received for his services.